

DOI: 10.31866/2410-1311.40.2022.269375
УДК 37:001.895:[378.016:130.2]:355(470:477)

ОСВІТНІ ІННОВАЦІЇ У ВИКЛАДАННІ КУРСУ «ФІЛОСОФІЯ» В ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ У ЧАСІ НОВІТНЬОЇ ВІЙНИ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

Кириленко Катерина Михайлівна^{1а}, Бенюк Олеся Богданівна^{2а}, Стратюк Вікторія Іванівна^{3а}

¹Доктор педагогічних наук, професор,
ORCID: 0000-0002-3303-3947, e-mail: kf919@ukr.net,

²Кандидат філософських наук, доцент,
ORCID: 0000-0002-7020-2666, e-mail: obenjuk@gmail.com,

³Магістр міжнародних відносин,
ORCID: 0000-0001-7125-3361, e-mail: vikastratuk@gmail.com,

^аКиївський національний університет культури і мистецтва,
вул. Є. Коновальця, 36, Київ, Україна, 01133

Для цитування:

Кириленко, К.М., Бенюк, О.Б., & Стратюк, В.І. (2022). Освітні інновації у викладанні курсу «Філософія» в закладі вищої освіти у часі новітньої війни росії проти України. *Питання культурології*, (40), 195-206. doi: <https://doi.org/10.31866/2410-1311.40.2022.269375>.

Анотація

Мета статті — висвітлити результати напрацювань викладачів кафедри філософії і педагогіки Київського національного університету культури і мистецтв (КНУКіМ) з модернізації змістового наповнення та методики викладання курсу «Філософія» в час війни росії проти України та запровадження в Україні воєнного стану. У статті зазначено, що викладання в ЗВО курсу «Філософія» є потужним ресурсом формування у майбутнього випускника загальних компетентностей; одним із головних завдань, яким має керуватися викладач цієї дисципліни, є національно-патріотичне виховання молоді як носія української ідентичності. Після повномасштабного вторгнення росії в Україну нагальність окреслених потреб стимулює до пошуку інноваційних шляхів їх реалізації в освітньому середовищі, до напрацювань та обговорень наявного навчально-методичного досвіду. Використано такі методи дослідження, як спостереження, аналіз, синтез, узагальнення, залучено елементи констатуючого та формуючого педагогічних експериментів. Наукова новизна дослідження полягає в ознайомленні освітньої спільноти із досвідом викладання на кафедрі філософії та педагогіки КНУКіМ курсу «Філософія» у воєнний час, з оновленням змістового наповнення дисципліни і методики її викладання суголосно цінностям, які актуалізувалися у зв'язку із розв'язаною росією повномасштабною війною. Висновки. З'ясовано, що оновлення курсу, утвердження

© Кириленко К. М., 2022

© Бенюк О. Б., 2022

© Стратюк В. І., 2022

Стаття надійшла до редакції: 30.08.2022

в процесі його викладання думки про силу та міць українського духу, висвітлення слабкості та вразливості ворога, «дерусифікація» змісту дисципліни та методичних матеріалів, створення україномовного простору спілкування, заохочення студентів до залучення нових форм візуальної взаємодії та вербальної комунікації, активне впровадження навчальних онлайн-платформ, толерантне та об'єктивне відношення до нарахування студентам балів, — усе це в комплексі збільшує виховний потенціал дисципліни, формує загальні компетентності суспільно-патріотичного спрямування, має потужний психологічний ресурс.

■ **Ключові слова:** загальні компетентності випускника ЗВО; методологія викладання філософії; навчальний досвід КНУКІМ

■ Вступ

Серед загальних компетентностей, які набувають здобувачі освіти першого, бакалаврського освітнього рівня, важливе значення в сучасній Україні має усвідомлення молодими людьми своєї приналежності до суспільства та власної відповідальності за його майбутнє; сприйняття себе громадянином України, яка є частиною вільного демократичного світу; прийняття домінуючі морально-етичних цінностей як рушіїв власної поведінки. Важливість сформованості у громадян України цих компетентностей актуалізувалася у зв'язку із повномасштабним вторгненням росії в Україну 24 лютого 2022 року. Відтоді не лише безпека кожної людини, але й життя усієї країни стали залежати від готовності членів суспільства вмотивовувати свої дії імперативами суспільно-політичного та патріотичного змісту. Формування зазначених компетентностей є одним з нагальних завдань, що стоять нині перед закладами освіти України. Модернізація загальногуманітарних дисциплін в ЗВО, зокрема навчального курсу «Філософія», є оперативною відповіддю на виклики часу.

Важливість гуманітарної освіти неодноразово була висвітлена фахівцями в науковій періодиці. Дослідники здебільшого аналізують роль гуманітарної освіти у підготовці спеціалістів технічного чи природничого спрямування: техніків-програмістів (Варава & Апенько, 2020), аграріїв (Олійник, 2020), медиків (Кульчицький & Невінська, 2020), інженерів (Карпінський, 2010) тощо. Нагальність загальногуманітарної підготовки спеціаліста у галузі культури і мистецтва водночас не є предметом детального вивчення, оскільки теза про її наявність помилково покладається як самоочевидна.

Навчальною дисципліною, що інтегрує та концептуалізує гуманітарне знання, є курс «Філософія». Обговорення науковцями проблем його викладання студентам нефілософських спеціальностей, зокрема і гуманітарного спрямування, є предметом вітчизняних та закордонних наукових публікацій останніх років. Цьому присвячені як навчальні посібники (Видриган, 2020), так і наукові статті (Губерський, 2013; Конверський, 2013) та матеріали конференцій (Руденко, 2015; Khouyibaba, 2015; Laundon та ін., 2020).

У наукових дослідженнях висвітлено досвід викладання курсу «Філософія» в таких ЗВО, як Національний університет цивільного захисту України (Харків) (Каріков, 2021), Дніпровський національний університет імені Олеся

Гончара (Кулик, 2020), Національний університет «Львівська політехніка» (Карівець, 2018), Київський національний університет культури і мистецтв (Кириленко, 2015, 2016). З метою обговорення проблем викладання філософських дисциплін кафедрою філософії КНУКіМ за участю викладачів київських закладів вищої освіти було організовано науковий семінар «Наука для освіти», напрацювання якого склало основу науково-методичного забезпечення курсу «Філософія» в КНУКіМ. Запит на оновлення курсу, зумовлений повномасштабним вторгненням росії в Україну, підкреслив той факт, що заклади вищої освіти — це не лише інституції, які готують професіоналів та виховують особистостей, а ще й арена боротьби за сповідувані цінності та ідентичність, яку відстоюють народи та країни. Суспільна вага дисциплін, що формують світогляд та систему цінностей, зокрема, курсу «Філософія», зростає, а відтак збільшується відповідальність, яку несуть перед майбутніми поколіннями викладачі цих дисциплін.

■ **Мета статті**

Мета статті — висвітлити результати напрацювань викладачів кафедри філософії і педагогіки КНУКіМ з модернізації змістового наповнення та методики викладання курсу «Філософія» в час війни росії проти України та запровадження в Україні воєнного стану.

■ **Виклад матеріалу дослідження**

Професійно орієнтована вища освіта, яка спрямована на підготовку спеціаліста певного напрямку, досить часто не надає належного значення дисциплінам гуманітарного спрямування, які виконують світоглядотворчу функцію. Після повномасштабного вторгнення росії в Україну 24 лютого 2022 року ця прогалина мусить бути виправлена через розширення гуманітарної компоненти в освітніх програмах різних спрямувань, адже формування світогляду та здобуття загальних компетентностей національно-патріотичного спрямування у випускників закладів вищої освіти сьогодні є особливо нагальними. Запит на виконання окреслених завдань зростає при підготовці спеціаліста в галузі культури. Очевидним стає те, що війна, яка триває в Україні від 2014 року, відбувається не лише за території, але й за цінності, та спрямована на знищення української ідентичності. Викладання на рівні бакалаврської освіти дисциплін загального гуманітарного спрямування — це потужний ресурс для реалізації не лише освітніх, але й суспільних завдань в умовах війни, це дієвий інструмент здобуття студентами загальних компетентностей, визначених стандартами вищої освіти.

Відповідно до нормативних документів «загальні компетентності — універсальні компетентності, що не залежать від предметної області, але важливі для успішної подальшої професійної та соціальної діяльності здобувача в різних галузях та для його особистісного розвитку» (МОН України, 2016). На формування цих компетентностей (поряд з фаховими) має бути спрямовано щонайменше 50 % обсягу освітньої програми бакалавра (МОН України, 2016). Генерування загальних компетентностей ресурсами лише професійно орієнтованих дисциплін не може відбутися в повному обсязі та належною мірою. Цьому слугують

дисципліни загального гуманітарного спрямування, професійні дисципліни лише посилюють їх дидактичний ефект.

З метою виховання високоінтелектуальної, суспільно свідомої, морально та культурно зрілої особистості, що володіє загальними компетентностями, в освітніх програмах більшості закладів вищої освіти України навчальними планами передбачено вивчення курсу «Філософія» як обов'язкової навчальної дисципліни загальної підготовки. «Філософія завжди була, є і надалі повинна залишатися наріжним каменем університетської освіти» (Марчук, 2018, с. 55), її викладання є надважливим, адже призначення університетської освіти — «формувати майбутнього фахівця не стільки в парадигмі ремесла, скільки в перспективі інтелекту» (Руденко, 2015). З часів появи університетів як навчальних установ філософія була конституюючим та концептуалізуючим чинником освіти вищого рівня, стрижнем організації університетської освітньої моделі. В новітньому університеті «філософія постала в ролі наставника й арбітра, вищого апеляційного суду стосовно науки і культури» (Марчук, 2018, с. 56).

Специфіка філософії як сфери духовного життя людства у тому, що вона стимулює до пошуку відповідей на граничні питання, які випадають з поля зору усіх інших наук, але є предметом роздумів кожної людської особистості, запорукою її успішної інтеграції у світовий духовний та культурний простір; вона вчить думати, критично мислити, здійснювати не лише гуманітарну експертизу наявних знань, але й трансформувати набуті знання в мудрість. Тематична спрямованість навчального курсу «Філософія» орієнтує людину на роздуми над вічними проблемами, але ці роздуми завжди здійснюються через призму певного часу, у певній конкретній ситуації. Як зазначає М. Марчук, філософія має приваблювати «молоде покоління не "вічними" істинами, а живою думкою на висоті сьогодення» (2018, с. 59). Тож методика викладання цієї дисципліни повинна перманентно оновлюватися, а досвід впровадження педагогічних інновацій у цьому контексті має вдосконалюватися та модернізуватися.

Сучасна війна росії проти України не лише принципово змінила суспільно-політичні реалії, але й викристалізувала національно-патріотичні цінності, утвердження та пропагування яких стало стрижнем знайомства з духовною культурою людства та традиціями національного філософування, вивчення наскрізних філософських тем і проблем. Прийняття особистістю цих цінностей, вмотивування ними власних дій та вчинків є запорукою формування національної ідентичності.

Викладачі кафедри філософії і педагогіки КНУКіМ впродовж викладання курсу «Філософія» в період воєнного стану переглянули зміст дисципліни та оновили методику її викладання. Напрацьований протягом цього часу досвід став предметом науково-методичної рефлексії та може бути репрезентований таким чином:

1. Модернізація змістовного наповнення курсу, зокрема, трансформування матеріалу лекцій у розв'язання питань, які нагальні для особистості та активно обговорюються в суспільстві, пошук співзвучної до проблем сьогодення назви лекції. Для прикладу: матеріал циклу лекцій на тему «Українська філософія. Філософія української ідеї» був переформатований під пошук спільно зі студен-

тами відповіді на питання: «Чому Україна переможе у війні з росією?». Лекції було прочитано на початку квітня 2022 року, в період, коли територія активних бойових дій збільшувалася, а суспільна думка щодо прогнозованості подій не була однозначною. З'ясування рис української ментальності та традицій українського філософування, що їх утверджує, стало стрижнем висвітлення окресленої теми. Було продемонстровано, що наявність власної національної ідеї, яка ґрунтується на плинності тисячолітньої історії, вивченні та аналізі її уроків, аргументує необхідність державності як умови збереження ідентичності, що покладена в основу функціонування усіх державних інституцій та вмотивує особисті дії, — є запорукою перемоги українського народу.

2. Утвердження під час викладання дисципліни думки про силу та міць українського духу, неминучий крах ідеологем, які нав'язує ворог. З різних поглядів демонструвалася жалюгідність тези, яку ворог поклав в основу ствердження власної вищості: «москва третій Рим і іншому не бути». Ідеологічна концепція, яка проголошує імперськість сутнісною ознакою російської ідентичності, була проголошена монахом Філофеєм в XVI ст. з метою опонування популярній у тогочасній Європі думці (її обґрунтовували ще київські книжники у XII ст.) про Київ як Другий чи Небесний Єрусалим, оскільки Київ поволі став духовним центром усього тогочасного християнського світу. Концепція москви як другого Києва (що була запропонована раніше) мала покликання на наше давнє місто (засноване ще 482 року; для порівняння — рік заснування москви 1147), історію та духовну традицію якого прагнули безуспішно поглинути і привласнити, та ще й де-факто утверджувала першість Києва та другорядність москви. Тож згадка про Рим була елементом політико-ідеологічної боротьби з Києвом як осереддям духовності та державності.

3. Висвітлення вразливості ворога, його слабкості, а подекуди й недолугості. У такий спосіб студенти набувають запобіжника від психологічного тиску, який чинить ворожа пропаганда, мають змогу вчитися на помилках ворога. Йдеться не лише про згадування поразок, яких росія зазнавала від України чи держав, з якими пов'язана наша історія (Конотопська битва (1659), Карпатська битва (1915), спалення москви військом кримського хана Девлета Герая (1571), взяття москви польсько-литовським військом (1610)). Промовистий приклад недолугих рішень ворога, який торкається безпосередньо курсу, наводить П. Кралюк: «У царській Росії після “весни народів” 1848 року вирішили в університетах відмінити викладання філософії. <...> “Заборона філософії” ніби стала індикатором кризових явищ у цій величезній імперії. Через кілька років Росія програла Кримську війну, продемонструвавши і свою слабкість, і гнилість. Терміново були проведені реформи на початку 60-их років XIX ст. <...> І тоді філософію повернули в університети. Повчально — чи не так?» (2015). Нагадування цього факту дає ґрунт для рефлексії у багатьох контекстах.

4. «Дерусифікація» як предметного наповнення дисципліни, так і методичних матеріалів з її вивчення. У викладанні курсу викладач не повинен покликатися на російських філософів чи діячів російської культури. Росія використовує свої постаті (і сьогодення, і минулого) як політичні інструменти для просування своїх наративів. З такою ж метою використовуються російські інформаційні ре-

сурси, тому навчально-методичні матеріали з вивчення курсу були переглянуті щодо вилучення зі списків рекомендованої літератури російських друкованих та електронних джерел. Було забрано і покликання на перекладені на російську мову тексти світової філософської класики, оскільки сайти, на яких вони розміщені, рясніють пропагандою і сумнівною рекламою.

5. Акцентування у комунікації зі студентами (як синхронної, так і асинхронної) на важливості спілкуватися українською мовою, необхідності суспільної взаємодії та єднання навколо утвердження цінностей національної ідентичності. Саме у такий спосіб студент може відчувати власну причетність до долі держави, силу колективної взаємодії та єднання, отримати потужний ресурс підтримки та взаємодопомоги.

6. Всебічне заохочення студентів до синхронної візуальної взаємодії та вербальної комунікації під час онлайн-занять. Було організовано та проведено навчальні флешмоби: «Символи української духовності і культури», «Україна — частина вільного світу: винаходи, які українці подарували світові», «Колір істини та нашої перемоги», «Краса та сила вишиванки для ЗСУ». (Методику організації та проведення навчальних флешмобів описано раніше (Кириленко, 2020)). Стимулювання студентів до обговорення лекційних матеріалів та нагальних подій в контексті висвітлення тієї чи іншої теми. Адже, як влучно зазначив Л. Губерський, «філософія — це не стільки певний результат, що закріплюється у формі чітких і несуперечливих тверджень, скільки процес, якому слід навчитися. Це вміння мислити можна здобувати лишень у процесі філософської освіти через діалог із мислителями минулого та сучасності, через діалог студента і викладача» (2013, с. 6–7).

7. Збільшення використання навчальних онлайн-платформ (Moodle, Mentimeter тощо). Викладачі залучили та вдосконалили набутий в період карантинних обмежень досвід, що був попередньо висвітлений в науковій періодиці (Бенюк та ін., 2021). Було модернізовано методичне забезпечення: сторінки викладачів в Moodle доповнено покликаннями на електронну навчальну літературу, додано ресурси з відеолекціями, оцифровано та викладено у вільний доступ авторські навчальні посібники. Безперечно, це стало результатом медіаосвіти викладачів, що в умовах війни здійснювалася ними самотужки.

8. Максимально толерантне, проте об'єктивне та зрозуміле для студентів, нарахування впродовж семестру балів за Європейською кредитно-трансферною системою (ECTS). Завдання, які оцінювалися, було переорієнтовано з перевірки зафіксованих знань до заохочення ознайомитися з навчальними матеріалами (накопичення балів відбувалося через оцінювання підсумкового тесту, що охоплював питання з усіх семестрових тем). Викладачі оптимізували налаштування тесту, переорієнтували мету тестування з контрольної на навчальну.

Висновки

В умовах сучасної війни росії з Україною зростає потреба модернізації змістового наповнення та оновлення методики викладання дисциплін, що формують світоглядні переконання особистості як носія національно-

патріотичних цінностей, утверджують основи української ідентичності. Освітні практики викладання на рівні бакалаврської підготовки курсу «Філософія» мають бути переглянуті відповідно до потреб часу. Досвід роботи викладачів кафедри філософії і педагогіки КНУКіМ в умовах воєнного стану показав: оновлення змістового наповнення курсу у напрямку висвітлення нагальних для суспільного дискурсу тем та проблем; утвердження в процесі його викладання думки про силу та міць українського духу; висвітлення слабкості та вразливості ворога; «дерусифікація» змісту дисципліни та методичних матеріалів; створення україномовного простору спілкування; впровадження педагогічних інновацій (навчальних онлайн-платформ, новітніх форм візуальної взаємодії та вербальної онлайн-комунікації, толерантного оцінювання роботи студента), — збільшують потенціал дисципліни в напрямку формування у студентів загальних компетентностей суспільно-патріотичного спрямування. Описані освітні інновації водночас містять потужний психологічний ресурс (вивчення якого із застосуванням психолого-педагогічних технологій має стати предметом додаткового з'ясування), є джерелом підтримки та взаємодопомоги; вони консоліднують усіх учасників навчального процесу не лише задля досягнення спільної освітньої мети, але й задля глобального суспільного єднання свідомих громадян, патріотів своєї держави.

■ Список використаних джерел

- Бенюк, О. Б., Кириленко, К. М., Стратюк, В. І., Бойко, Л. П., & Кундеревиц, О. В. (2021). Залучення інформаційної платформи Mentimeter до формування комунікативного освітнього середовища. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*, 4, 143–154. DOI: 10.31499/2307-4906.4.2021.250224.
- Варава, І. П., & Апенько, Н. В. (2020, 23 жовтня). Роль суспільно-гуманітарних дисциплін у формуванні готовності до професійної діяльності та фахового самовдосконалення майбутніх техніків-програмістів. В *Науковий процес та наукові підходи: методика та реалізація досліджень*, Матеріали міжнародної наукової конференції, (Т. 2, с. 48–52). Міжнародний центр науки і досліджень. DOI: 10.36074/23.10.2020.v2.04.
- Видриган, М. В. (2020). *Методика викладання філософії*. Черкаський національний університет ім. Б. Хмельницького.
- Губерський, Л. В. (2013). Філософія і освіта: зустріч перспектив. *Філософська думка*, 5, 6–13.
- Карівець, І. (2018). Проблемне навчання філософії (на прикладі Національного університету «Львівська політехніка»). *Філософія освіти*, 1 (22), 180–198. DOI: 10.31874 / 2309-1606-2018-22-1-180-198.
- Каріков, С. (2021). До проблеми викладання соціальних і гуманітарних дисциплін у Національному університеті цивільного захисту України: традиції та інновації. В *Digital transformation of society: theoretical and applied approaches* (Monogr. 46, с. 95–99). Publishing House of University of Technology,
- Карпінський, І. Ю. (2010). *Роль гуманітарних дисциплін в формуванні сучасного інженера*. <http://conf.vntu.edu.ua/humed/2010/txt/karpinsky.php>.

- Кириленко, К. М. (2015). Інноваційне спрямування сучасних методик викладання філософії у вищій школі. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини*, 2 (2), 183–191.
- Кириленко, К. М. (2016). Концептуальні засади викладання філософії як непрофільної дисципліни у вищому навчальному закладі. *Гілея*, 105 (2), 285–290.
- Кириленко, К. М. (2020). Впровадження флешмобу в навчальний процес підготовки спеціаліста галузі культури і мистецтва (на прикладі освітнього досвіду Київського національного університету культури і мистецтв). *Питання культурології*, 36, 239–248. DOI: 10.31866/2410-1311.36.2020.221071.
- Кириленко, К. М., Стратюк, В. І., Бойко, Л. П., Бенюк, О. Б., & Кундеревич, О. В. (2021). Використання платформи Moodle з метою формування комунікативної компетентності в процесі викладання курсу «Філософія» у закладах вищої освіти. *Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи*, 2 (6), 59–72. DOI: 10.31499/2706-6258.2(6).2021.247531.
- Конверський, А. Є. (2013) «Модель філософа» в освітній традиції Київського університету. *Філософська думка*, 5, 14–25.
- Кралюк, П. (2015, 27 січня). Чи потрібна нам філософія? *Волинські новини*. <https://www.volynnews.com/blogs/ukrayintsiam-brakuje-filosofiyi-rozumu/-chy-potribna-nam-filosofia>
- Кулик, О. (2020). Думки студентів щодо навчання предмету «Філософія». *Грані*, 23 (6–7), 101–118. DOI: 10.15421/172069.
- Кульчицький, В. Й., & Невінська, Л. М. (2020). Проблема гуманітарної підготовки майбутніх фахівців медичної галузі. *Медсестринство*, 2, 19–21. DOI: 10.11603/2411-1597.2020.2.11232.
- Марчук, М. (2018). Філософія в університетській освіті: криза та можливості самозбереження. *Науковий вісник Чернівецького університету. Серія: Філософія*, 799, 54–60.
- Міністерство освіти і науки України. (2017, 1 червня) Про затвердження та введення в дію Методичних рекомендацій щодо розроблення стандартів вищої освіти (Наказ № 600). <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/proekty%20standartiv%20vishcha%20osvita/1648.pdf>
- Наука для освіти. (2018, 13 грудня). *Київський національний університет культури і мистецтв*. <http://knukim.edu.ua/nauka-dlya-osviti>
- Олійник, Н. А. (2020). Актуальні проблеми викладання дисциплін гуманітарного циклу в аграрних закладах освіти. *Педагогічні науки*, 91, 81–86. DOI: 10.32999/ksu2413-1865/2020-91-11.
- Руденко, О. В. (2015, 17–29 March). Про необхідність та доцільність вивчення філософії у вищій школі. В *Modern directions of theoretical and applied researches '2015*. <http://www.philsci.univ.kiev.ua/biblio/Rudenko-pro.htm>.
- Khoyibaba, S. (2015, 13 May) Teaching Remedial Courses: Challenges and Teaching Philosophy. In *WCLTA 2014: Proceedings of the 5th World Conference on Learning, Teaching and Educational Leadership*, 186, 927–931. DOI: 10.1016/j.sbspro.2015.04.004.
- Laundon, M., Cathcart, A., & Greer, D. A. (2020). Teaching Philosophy Statements. *Journal of Management Education*, 44 (5), 577–587. DOI: 10.1177/1052562920942289.

References

- Beniuk, O. B., Kyrylenko, K. M., Stratiuk, V. I., Boiko, L. P., & Kunderevych, O. V. (2021). Zaluchennia informatsiinoi platformy Mentimeter do formuvannia komunikatyvnoho osvitnoho seredovyshcha [Involvement of the Mentimeter information platform in the formation of a communicative educational environment]. *Zbirnyk naukovykh prats Umanskoho derzhavnogo pedahohichnoho universytetu*, 4, 143–154. DOI: 10.31499/2307-4906.4.2021.250224 [in Ukrainian].
- Huberskyi, L. V. (2013). Filosofiia i osvita: zustrich perspektyv [Philosophy and education: a meeting of perspectives]. *Filosofska dumka*, 5, 6–13 [in Ukrainian].
- Karikov, S. (2021). Do problemy vykladannia sotsialnykh i humanitarnykh dystsyplin u Natsionalnomu universyteti tsyvilnoho zakhystu Ukrainy: tradytsii ta innovatsii [To the problem of teaching social and humanitarian disciplines at the National University of Civil Defense of Ukraine: traditions and innovations]. In *Digital transformation of society: theoretical and applied approaches* (Monogr. 46, pp. 95–99). Publishing House of University of Technology [in Ukrainian].
- Karivets, I. (2018). Problemne navchannia filosofii (na prykladi Natsionalnoho universytetu "Lvivska politekhnika") [Problem-based teaching of philosophy (on the example of Lviv Polytechnic National University)]. *Filosofiia osvity*, 1 (22), 180–198. DOI: 10.31874 / 2309-1606-2018-22-1-180-198 [in Ukrainian].
- Karpinskyi, I. Yu. (2010). *Rol humanitarnykh dystsyplin v formuvanni suchasnoho inzhenera* [The role of humanitarian disciplines in the formation of a modern engineer]. <http://conf.vntu.edu.ua/humed/2010/txt/karpinsky.php> [in Ukrainian].
- Khouyibaba, S. (2015, 13 May) Teaching Remedial Courses: Challenges and Teaching Philosophy. In *WCLTA 2014: Proceedings of the 5th World Conference on Learning, Teaching and Educational Leadership*, 186, 927–931. DOI: 10.1016/j.sbspro.2015.04.004 [in English].
- Konverskyi, A. Ye. (2013) "Model filosofa" v osvitnii tradytsii Kyivskoho universytetu ["The philosopher's model" in the educational tradition of Kyiv University]. *Filosofska dumka*, 5, 14–25 [in Ukrainian].
- Kraliuk, P. (2015, January 27). Chy potrebna nam filosofiia? [Do we need philosophy?] *Volynski novyny*. <https://www.volynnews.com/blogs/ukrayintsiam-brakuye-filosofiyi-rozumu/-chy-potribna-nam-filosofiia> [in Ukrainian].
- Kulchytskyi, V. Y., & Nevinska, L. M. (2020). Problema humanitarnoi pidhotovky maibutnykh fakhivtsiv medychnoi haluzi [The problem of humanitarian training of future specialists in the medical field]. *Medsestrynstvo*, 2, 19–21. DOI: 10.11603/2411-1597.2020.2.11232 [in Ukrainian].
- Kulyk, O. (2020). Dumky studentiv shchodo navchannia predmetu "Filosofiia" [Students' opinions on teaching the subject "Philosophy"]. *Hrani*, 23 (6–7), 101–118. DOI: 10.15421/172069 [in Ukrainian].
- Kyrylenko, K. M. (2015). Innovatsiine spriamuvannia suchasnykh metodyk vykladannia filosofii u vyshchii shkoli [Innovative direction of modern methods of teaching philosophy in higher education]. *Zbirnyk naukovykh prats Umanskoho derzhavnogo pedahohichnoho universytetu imeni Pavla Tychyny*, 2 (2), 183–191 [in Ukrainian].
- Kyrylenko, K. M. (2016). Kontseptualni zasady vykladannia filosofii yak neprofilnoi dystsypliny u vyshchomu navchalnomu zakladi [Conceptual principles of teaching philosophy as

- a non-specialist discipline in a higher educational institution]. *Hileia*, 105 (2), 285–290 [in Ukrainian].
- Kyrylenko, K. M. (2020). Vprovadzhennia fleshmobu v navchalnyi protses pidhotovky spetsialista haluzi kultury i mystetstva (na prykladi osvithnoho dosvidu Kyivskoho natsionalnoho universytetu kultury i mystetstv) [Introduction of a flash mob into the educational process of training a specialist in the field of culture and art (on the example of the educational experience of the Kyiv National University of Culture and Arts)]. *Pytannia kulturolohii*, 36, 239–248. DOI: 10.31866/2410-1311.36.2020.221071 [in Ukrainian].
- Kyrylenko, K. M., Stratiuk, V. I., Boiko, L. P., Beniuk, O. B., & Kunderevych, O. V. (2021). Vykorystannia platformy Moodle z metoiu formuvannia komunikatyvnoi kompetentnosti v protsesi vykladannia kursu "Filosofia" u zakladakh vyshchoi osvity [Using the Moodle platform for the purpose of forming communicative competence in the process of teaching the course "Philosophy" in institutions of higher education]. *Psykhologo-pedahohichni problemy suchasnoi shkoly*, 2 (6), 59–72. DOI: 10.31499/2706-6258.2(6).2021.247531 [in Ukrainian].
- Laundon, M., Cathcart, A., & Greer, D. A. (2020). Teaching Philosophy Statements. *Journal of Management Education*, 44 (5), 577–587. DOI: 10.1177/1052562920942289 [in English].
- Marchuk, M. (2018). Filosofiia v universytetskii osviti: kryza ta mozhlyvosti samozberezhennia [Philosophy in university education: crisis and opportunities for self-preservation]. *Naukovyi visnyk Chernivetskoho universytetu. Seriya: Filosofiia*, 799, 54–60 [in Ukrainian].
- Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy. (2017, June 1) *Pro zatverdzhennia ta vvedennia v diiu Metodychnykh rekomendatsii shchodo rozroblennia standartiv vyshchoi osvity* [On the approval and implementation of Methodological recommendations on the development of higher education standards] (Order No. 600). <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/proekty%20standartiv%20vishcha%20osvita/1648.pdf> [in Ukrainian].
- Nauka dlia osvity [Science for education]. (2018, December 13). *Kyiv National University of Culture and Arts*. <http://knukim.edu.ua/nauka-dlya-osviti> [in Ukrainian].
- Oliinyk, N. A. (2020). Aktualni problemy vykladannia dystsyplin humanitarnoho tsykladu v ahrarnykh zakladakh osvity [Actual problems of teaching disciplines of the humanitarian cycle in agricultural educational institutions]. *Pedahohichni nauky*, 91, 81–86. DOI: 10.32999/ksu2413-1865/2020-91-11 [in Ukrainian].
- Rudenko, O. V. (2015, 17–29 March). Pro neobkhidnist ta dotsilnist vyvchennia filosofii u vyshchyi shkoli [About the necessity and expediency of studying philosophy in higher education]. In *Modern directions of theoretical and applied researches '2015*. <http://www.philsci.univ.kiev.ua/biblio/Rudenko-pro.htm> [in Ukrainian].
- Varava, I. P., & Apenko, N. V. (2020, October 23). Rol suspilno-humanitarnykh dystsyplin u formuvanni hotovnosti do profesiinoi diialnosti ta fakhovoho samovdoskonalennia maibutnikh tekhniv-prohramistiv [The role of social and humanitarian disciplines in the formation of readiness for professional activity and professional self-improvement of future technicians-programmers]. In *Naukovyi protses ta naukovyi pidkhody: metodyka ta realizatsiia doslidzhen* [Scientific process and scientific approaches:

methodology and implementation of research], Materials of international scientific conferences (Vol. 2, pp. 48–52). Mizhnarodnyi tsentr nauky i doslidzhen. DOI: 10.36074/23.10.2020.v2.04 [in Ukrainian].

Vydryhan, M. V. (2020). *Metodyka vykladannia filosofii* [Methodology of teaching philosophy]. Cherkaskyi natsionalnyi universytet im. B. Khmelnytskoho.

EDUCATIONAL INNOVATIONS IN THE TEACHING OF THE PHILOSOPHY COURSE IN A HIGHER EDUCATION INSTITUTION DURING THE CURRENT WAR OF RUSSIA AGAINST UKRAINE

Kateryna Kyrylenko^{1a}, Olesia Beniuk^{2a}, Viktoriia Stratiuk^{3a}

¹DSc in Pedagogy, Professor,

ORCID: 0000-0002-3303-3947, e-mail: kf919@ukr.net,

²PhD in Philosophy, Associate Professor,

ORCID: 0000-0002-7020-2666, e-mail: obeniuk@gmail.com,

³MSc in International Relations,

ORCID: 0000-0001-7125-3361, e-mail: vikastratuk@gmail.com,

^aKyiv National University of Culture and Arts,

Kyiv, Ukraine

Abstract

The purpose of the article is to highlight the results of the work of the lecturers of the Department of Philosophy and Pedagogy of the Kyiv National University of Culture and Arts (KNUC&A) on the modernisation of the content and teaching methods of the “Philosophy” course during the current war between Russia and Ukraine and the introduction of martial law in Ukraine. The article states that teaching the “Philosophy” course in higher education institutions is a powerful resource for the formation of general competencies of a future graduate; one of the main tasks that a lecturer of this discipline should be guided by is the national and patriotic education of young people as a carrier of Ukrainian identity. After Russia’s full-scale invasion of Ukraine, the urgency of the outlined needs stimulates the search for innovative ways of their implementation in the educational environment, the development and discussion of the available educational and methodological experience. The research methodology includes such methods as observation, analysis, synthesis, and generalisation; elements of ascertaining and forming pedagogical experiments are involved. The scientific novelty of the study consists in familiarising the educational community with the experience of teaching the “Philosophy” course at the Department of Philosophy and Pedagogy of KNUC&A in wartime, with updating the content of the discipline and its teaching methods in accordance with the values that were actualised due to the full-scale war unleashed by Russia. Conclusions. The article demonstrates that updating the content of the course, affirming the idea of the strength and power of the Ukrainian spirit in the process of its teaching, highlighting the weakness and vulnerability of the enemy, “derussification” of the content of the discipline and methodical materials, creating a Ukrainian-language communication space, encouraging students to

engage in new forms of visual interaction and verbal communication, active introduction of online educational platforms, tolerant and objective attitude to student assessment — all this together increases the educational potential of the discipline, form general competencies of social and patriotic orientation, has a powerful psychological resource.

■ **Keywords:** general competences of a graduate of the higher education institution; philosophy teaching methodology; educational experience of KNUC&A

This is an open access journal, and all published articles are licensed under a Creative Commons Attribution 4.0.